

Право власності. Способи захисту крізь призму судової практики

У монографії аналізується спектр питань захисту права власності, що стосуються ефективності обрання способу захисту, характеристики різних позовів – віндикаційного, негаторного, кондикційного, rescisorного, про визнання права власності та ін., спірні питання книжкового володіння та інші актуальні питання, що постають у судовій практиці.

Серед авторів – знані науковці України, судді Верховного Суду, адвокати.

Монографія розрахована на широке коло читачів і передусім орієнтована на практикуючих юристів.

Серія «Практична цивілістика»

**ПРАВО ВЛАСНОСТІ:
СПОСОБИ ЗАХИСТУ
крізь призму судової практики**

Монографія

За редакцією професора
І. В. Спасибо-Фатєєвої

Харків
«ЕКУС»
2023

*Рекомендовано до друку Правлінням ГО «Цивілістична платформа»
(протокол № 5 від 07.05.2023 р)*

Рецензенти:

О. В. Дзера, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України;

В. Ю. Уркевич, доктор юридичних наук, професор, суддя Великої Палати Верховного Суду, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

С. І. Шимон, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри підприємницького та корпоративного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Авторський колектив:

І. В. Спасибо-Фатєєва – § 1 глави 1, § 3 глави 1 (у співавт. з О. М. Гнатів), § 6 глави 1, § 1 глави 3; О. О. Первомайський – § 2 глави 1; О. М. Гнатів – § 3 глави 1 (у співавт. з І. В. Спасибо-Фатєєвою); М. В. Ус – § 4 глави 1; О. П. Печений – § 5 глави 1, § 7 глави 3; І. А. Спасибо – § 7 глави 1; А. М. Мірошніченко – § 1 глави 2; В. Є. Кисіль – § 2 глави 2; Ю. В. Мица – § 3 глави 2; Ю. Ю. Попов – § 4 глави 2; Н. В. Коробцова – § 5 глави 2; Р. Р. Посікіра – § 6 глави 2; Н. Ю. Філатова-Білоус – § 7 глави 2; Я. М. Романюк – § 2 глави 3; Д. А. Гудима – § 3 глави 3; О. А. Беляневич – § 4 глави 3; В. І. Крат – § 5 глави 3; І. Е. Берестова – § 6 глави 3 (у співавт. з Л. О. Майстренко та О. І. Чепис); Л. О. Майстренко – § 6 глави 3 (у співавт. з І. Е. Берестовою та О. І. Чепис); О. І. Чепис – § 6 глави 3 (у співавт. з І. Е. Берестовою та Л. О. Майстренко), § 2 глави 4; Р. Б. Сабодаш – § 8 глави 3; Б. П. Карнаух – § 1 глави 4; Ю. В. Чаус – § 3 глави 4 (у співавт. з М. О. Уланською); М. О. Уланська – § 3 глави 4 (у співавт. з Ю. В. Чаус); А. В. Тихоненко – § 4 глави 4; Є. О. Моїсеєва – § 5 глави 4

Право власності: способи захисту крізь призму судової практики : моно-П 68 графія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : ЕКУС, 2023. – 616 с.

ISBN 978-617-7934-25-6

У монографії аналізується спектр питань захисту права власності, що стосуються ефективності обрання способу захисту, характеристики різних позовів – виндикаційного, негаторного, кондикційного, rescisорного, про визнання права власності та ін., спірні питання книжкового володіння та інші актуальні питання, що постають у судовій практиці.

Серед авторів – знані науковці України, судді Верховного Суду, адвокати.

Монографія розрахована на широке коло читачів і передусім орієнтована на практикуючих юристів.

УДК 347.232/347.233.14

© Спасибо-Фатєєва І. В., Крат В. І.,
Кисіль В. Є. та ін., 2023

© Вид-во «ЕКУС», 2023

ISBN 978-617-7934-25-6

Зміст

Передмова	5
Перелік скорочень	7

Глава 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАХИСТ

ПРАВА ВЛАСНОСТІ	8
§ 1. Підстави для захисту права власності	8
§ 2. Конституційні засади захисту права власності.....	17
§ 3. Суб'єкти захисту прав на майно.....	26
§ 4. « <i>Jura novit curia</i> » та наслідки обрання неналежного способу захисту.....	42
§ 5. Проблеми позовної давності і захист права власності.....	61
§ 6. Захист прав власника на майно, пошкоджене під час війни....	73
§ 7. «Реституція власності» як спосіб захисту прав осіб, позбавлених свого майна внаслідок різних політичних подій ХХ століття	110

Глава 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

НА ОКРЕМЕ МАЙНО	119
§ 1. Проблемні питання захисту права власності на земельну ділянку	119
§ 2. «Книжкове володіння»: роль у системі способів захисту прав на нерухомість	141
§ 3. Самочинне будівництво і захист права власності.....	181
§ 4. Книжкове володіння частками в статутному капіталі товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю: способи захисту прав.....	247
§ 5. Захист права власності на біологічний матеріал людини	298
§ 6. Способи захисту права в разі вибуття предмета іпотеки з власності іпотекодавця (за матеріалами практики Верховного Суду).....	320
§ 7. Захист прав на віртуальні активи	338

Глава 3

ПОЗОВИ НА ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ	365
§ 1. Проблематика речових та інших способів захисту в судовій практиці: віндикаційний, негаторний, ресцисорний, реституційний, кондикційний, деліктний	365
§ 2. Критерії розмежування віндикаційних та негаторних позовів.....	385
§ 3. Вимоги про витребування майна з володіння набувача: деякі аспекти практики ВП ВС.....	394
§ 4. Спірні питання віндикації від добросовісного набувача майна, набутого на торгах, та в інших випадках	443
§ 5. Недійсність правочину у сфері захисту права власності	461
§ 6. Кондикційні позови в механізмі судового захисту майнових прав осіб і доктрина « <i>jura novit curia</i> »	480
§ 7. Визнання права взагалі. Позови про визнання права власності.....	506
§ 8. Примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану через призму гарантій Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	520

Глава 4

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЗА МІЖНАРОДНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ	531
§ 1. Захист права власності Європейським судом з прав людини.....	531
§ 2. Правові наслідки безпідставного збагачення за законодавством європейських країн: порівняльний аспект.....	548
§ 3. Огляд характерних способів охорони та захисту права власності за законодавством Англії, Уельсу, США, Австралії та Японії.....	561
§ 4. Захист права власності в державах романо-германської правової сім'ї (на прикладі Франції та Німеччини)	581
§ 5. Захист права власності в країнах скандинавського права (на прикладі Швеції, Фінляндії та Норвегії)	597
Відомості про авторів	610

*Власність! Права володіння!
О, брехуни! Лиходії, зlodії, зlodії!
Так безглуздо й підступно може брехати лише людина.
Г. Гейне. Атта Троль*

Віками люди відстоювали свої права, захищали свої маєтки. Війни, грабежі, обман... – скільки способів порушити право власності демонструє історія! І скільки способів захисту прав власників протягом століть формувалося в різних країнах світу!

Ми намагалися десь глибше, десь оглядово торкнутися різних боків захисту права власності.

Безумовно, найгостріше постають питання про ефективність способів захисту, конкуренцію позовів.

Для проникнення в сутність проблем і запобігання поверхневому й публіцистичному їх сприйняттю до участі в монографії запрошені всі ті, хто формував правові позиції захисту права власності, як фахівці – судді Верховного Суду, так і причетні до становлення наукової доктрини.

Монографія певною мірою провокативна, адже містить не тільки узгоджені, а й діаметрально протилежні підходи до розуміння віндикації, негативного позову тощо. Це зроблено задля того, щоб читач зміг осягнути смисл кожної правової позиції – як вона формувалася і на чому ґрунтувалася. Тобто відчути те, що вона не випадкова, а осмислена. Це не значить, що вона є єдино правильною, навіть якщо ця позиція вироблена, розвивається й підтримується довгий час Верховним Судом. Буває всяке, і ми це знаємо. Правові позиції змінюються і, можливо, на протилежні. Тому головне завдання, яке ставила я як відповідальний редактор цієї книги, – продемонструвати різну аргументацію, щоб читач міг її всебічно зрозуміти.

У цьому мені бачиться весь смак цієї книги – вона не монотонна і вона не довідкова, як то ми робили книгу «Захист права власності:

правові позиції Верховного Суду», жанр якої являв собою формат «питання-відповідь». Нова монографія унікальна саме тим, що виявляє проблеми захисту права власності, демонструє весь спектр існуючої аргументації, проводить паралелі, порівняння, аналіз і надає читачеві можливість самому визначитися з тим, який спосіб захисту права власності обрав би він. При цьому можна сподіватися, що аналітичний читач відчує негаразди або переваги тієї чи іншої позиції і спланує для себе на майбутнє своє професійне ставлення до захисту прав свого клієнта в той чи інший спосіб. А судді, можливо, сприймуть аргументи, висловлені науковцями, так само як і науковці, можливо, погодяться з аргументацією суддів.

При цьому палітра думок, висловлених у цій книзі, різноманітна настільки, наскільки це можливо. Її висловлювали майже всі прошарки нашої правничої спільноти – в книзі міститься позиція захисту права власності на конституційному рівні, на рівні вищої судової інстанції, на рівні наукової доктрини, на рівні практикуючих адвокатів.

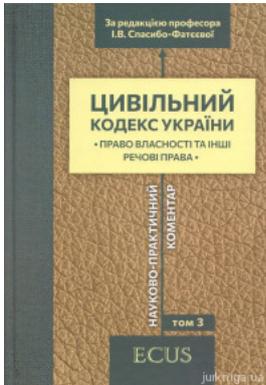
До колективу запрошені суддя Конституційного Суду України О. О. Первомайський, колишній голова Верховного Суду України Я. М. Романюк (до 2018 р.), член робочої групи з розробки проекту закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» Ю. Ю. Попов, суддя Великої Палати Верховного Суду Д. А. Гудима, суддя КЦС ВС В. І. Крат, члени науково-консультативної ради Верховного Суду І. В. Спасибо-Фатєєва, О. П. Печений, Ю. В. Мица, М. В. Ус, Б. П. Карнаух, доктори наук О. А. Беяневич, А. М. Мірошніченко, І. Е. Берестова, кандидати наук О. М. Гнатів, Н. В. Коробцова, Р. Б. Сабодаш, Н. Ю. Філатова-Білоус, О. І. Чепис, адвокати В. Є. Кисіль, Л. О. Майстренко, Р. Р. Посікіра, студенти Є. Моїсеєва, А. Тихоненко, М. Уланська, Ю. Чаус.

Я дуже рада, що ми підтримуємо традицію харківської цивілістичної школи, за якою в наукових працях беруть участь як відомі та професійні фахівці і талановита молодь.

Як видається, такий могутній колектив мислителів і практиків вже сам по собі є показовим для розуміння рівню цієї книги. Сподіваємося, що вона стане цивілістичним бестселером.

Проф. І. Спасибо-Фатєєва

Книги, які можуть вас зацікавити

Цивільний кодекс України.
Науково-практичний коментар. Том 3. Право власності та інші речові права

Спадкове право крізь призму судової практики

Захист права власності.
Правові позиції Верховного Суду:
коментарі науковців

Право нерухомості крізь призму судової практики

Цивільне право (особлива частина).
Курс лекцій

Цивільний кодекс України.
Науково-практичний коментар

Перейти до галузі права
Цивільне право та процес

[Перейти на сайт →](#)